

**ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ
КОМИТЕТАКТАНЫШСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ**

пр. Ленина, дом 17, с.Актаныш, 423740

Ленин пр., 17 йорт, Актаныш ав., 423740

Тел. (85552) 3-44-22, факс (85552) 3-44-14, E-mail: aktanysh@tatar.ru, www.aktanysh.tatarstan.ru

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

19.07.2024 № ПР-133

КАРАР

№ _____

«2024-2030 елларга Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасын раслау турында

«Россия Федерациясе халыклары телләре турында» 1991 елның 25 октябрендәге 1807-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрендәге 1666 номерлы Указы белән расланган 2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте стратегиясе, «Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында» 1992 елның 8 июлендәге 1560-ХII номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә, Татарстан Республикасы дәүләт телләренең һәм Татарстан Республикасындагы башка телләренң функциональлеген саклап калу, өйрәнү, үстерү һәм арттыру, шулай ук республикадан читтә татар телен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру максатларында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты, «2023-2030 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү «Дәүләт программасын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2020 елның 10 сентябрендәге 821 номерлы карары белән, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы башкарма комитеты,

КАРАР БИРӨ:

1. «2024-2030 елларга Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасын (алга таба - Программа) расларга.

2. Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының «Мәгариф идарәсе» МКУ Программаның заказчы-координаторы итеп билгеләргә.

3. Элеге карарны Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмати рәсми порталында һәм Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы сайтында бастырып чыгарырга.

4. Элеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Башкарма комитет җитәкчесенең социаль мәсьәләләр буенча урынбасары Д.М. Әнвәровага йөкләргә.

Житәкче

Р.А.Ильясов

Расланган
Татарстан Республикасы
Актаныш муниципаль районы
Башкарма комитеты карары
_____ ел №__ белән

«2024-2030 елларга Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасы
Программаның паспорты

Программа атамасы	«2024-2030 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасы (алга таба - Программа)	
Программаның координаторы	Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты	
Программаны төп эшләүче	Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының «Район мәгариф идарәсе» МКУ	
Программаның максаты	Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында татар, рус һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру.	
Программаның бурычлары	1. Татарстан Республикасы дәүләт телләренең һәм Татарстан Республикасында яшәүче башка халыкларның телләренең эшчәнлеген оештыру-хокукий һәм аналитик тәмин итү; 2. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләренә ярдәм итү; 3. Татар һәм рус телләрен, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында яшәүче халыкларның башка телләрен өйрәнүнең бербөтен системасын үстерү; Татарстан Республикасында полилингваль белем бирү системаларын оештыру һәм укыту-методик яктан тәмин итү, Татарстан Республикасыннан читтә татар телен өйрәнүгә һәм татар телендә укытуга ярдәм итү; 4. Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен популярлаштыруга юнәлдерелгән социаль әһәмиятле чаралар үткөрү.	
Программаны гамәлгә ашыру вакытлары һәм этаплары	2024-2030 еллар	
Күләмнәре	Программаны финанслауның гомуми күләме _____ мең сум тәшкил итә, шул исәптән жирле бюджет акчалары исәбеннән _____ мең сум.	
	Ел	Актаныш муниципаль районының жирле бюджеты акчалары
	2023	
	2024	

	2025	
	2026	
	2027	
	2028	
	2029	
	2030	
	Барлығы:	
	<p>Искәрмә: финанслау күләмнәре фараз характерында һәм, жирле бюджет мөмкинлекләрен исәпкә алып, ел саен төзәтмәләр кертелергә тиеш.</p> <p>Программа чараларын гамәлгә ашыруга чараларны башкаручыларның төп эшчәнлеген финанслауга бүлеп бирелә торган акчаларны, бюджеттан тыш акчаларны һәм муниципаль берәмлек бюджеты акчаларын файдалану күздә тотыла.</p>	
Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижеләре (программа нәтижеләрен бәяләү индикаторлары)	<p>Программаны гамәлгә ашыру түбәндәге күрсәткечләрне саклап калырга мөмкинлек бирә: муниципаль идарә, инфокоммуникация өлкәсе һәм хезмәт күрсәтүләр өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә аудио визуаль мәгълүмат нисбәте - 50 процент;</p> <p>квалификацияне күтәргән туган тел һәм дәүләт теле укытучыларының өлеше - 100 процент;</p> <p>республиканың үсеп килүче буынын милли мәдәниятләр кыйммәтләренә тарту максатларында уздырылган чараларда каралган балалар өлеше-елга 100 процент;</p> <p>тел сәясәте өлкәсендә олимпиада хәрәкәте һәм фәнни-тикшеренү эшчәнлегенә колачлаган чараларда катнашучылар саны 500 кеше;</p> <p>татар телендә норматив хокукый актларны бастырып чыгару 100 процент тәшкил итә;</p> <p>хезмәт күрсәтү өлкәсе дәүләт предприятиеләрендә Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә белешмә мәгълүматы булу 100 процент тәшкил итә.</p>	

«Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» Татарстан Республикасы дәүләт программасы

«Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» Татарстан Республикасы дәүләт программасын гамәлгә ашыру өлкәсендә стратегик өстенлекләр

I. Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү өлкәсендәге ағымдагы торышны бәяләү

Халыкның күпмилләтле һәм күпконфессияле булуы Татарстан Республикасының үзенчәлеге булып тора. Татарстан Республикасында 175 милләт вәкиле яши. Татарстанның иҗтимагый үсеше аның территориясендә яшәүче халыклар вәкилләренең тыгыз этномәдәни үзара йогынтысы һәм горейф-гадәтләренең үтеп керүе белән характерлана.

Глобальләшү, мәдәни чикләргә ярлыландыру чорында милли үзенчәлекләргә, телне һәм мәдәни мирасны саклау һәм үстерү мәсьәләсе актуальләшә.

Массакуләм коммуникация чаралары үсеше тел процессларына зур йогынты ясай. «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәре үстерелеп, коммуникация чикләргә узып китү, мәгълүматның мультимедиа чаралары телләргә функциональ өлкәсен киңәйтә һәм аларның инструменталь ролен көчәйтә: алдынгы позицияләргә яңа алга киткән технологияләр чыга. Моны аңлап, Татарстан Республикасында татар телендә интерактив проектлар: заманча операция системаларын локальләштерү, татар теленең электрон корпусын булдыру, виртуаль клавиатура, шулай ук мобиль операция системалары өчен сүзлекләр булдыру буенча эш алып барыла. Шулай ук вакытта, технологияләр үсешен исәпкә алып, уздырыла торган эшне даими камилләштерү таләп ителә.

Гуманитар фәннәр, аерым алганда тел белеме өлкәсендәге фәнни-фундаменталь тикшеренүләрнең торышына анализ илбездә, дөнья лингвистикасының, шулай ук татар тел белеменең яңа казанышларын тулысынча исәпкә алган теоретик характердагы фундаменталь хезмәтләрнең житешсезлеген күрсәтә. Рус һәм татар филологиясе өлкәсендә тикшеренүләрнең сыйфатын күтәрү, аларның нәтижеләрен Татарстан Республикасының фәнни һәм мәгариф оешмалары эшчәнлегенә күтү мөһим бурычлар булып тора. Татар телен фән өлкәсендә куллануның актуальлеген, шулай ук исәптән академик яки галим дәрәжә алуга квалификация эшләргә язү өлешендә дә саклап кала.

Язма мәдәният һәйкәлләргә (консервация, реставрация), китапханәләрдән һәм Татарстан Республикасы архив саклагычларынан кулъязмаларны һәм иске басма китапларны цифрлаштыруны саклау мөһим бурыч булып тора. Чит ил архивларында сакланган татар теленең язма истәлекләргә ачыклау һәм кире кайтару, әлеге материалларга тикшеренү һәм киң жәмәгатьчелекнең керүен тәэмин итү эшен дәвам итәргә кирәк.

2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәт стратегиясе нигезендә төп максатчан юнәлешләр булып гомумроссия граждандык үзгәртү, этномәдәни күптөрлелекне саклап калу һәм үстерү, милли һәм милләтара мөнәсәбәтләргә гармонизацияләү тора. Татарстан Республикасында гадәт буенча гомумроссия граждандык һәм Татарстан тәңгәллеген ныгытуга, мәдәни һәм тел традицияләргә трансляцияләүгә, яшь буында туган телгә һәм рухи мираска мөһим тәрбияләүгә һәм этник тиңдәшлек формалаштыруга аерым игътибар бирелә. Сөйләм юнәлешендәге лагерьларга, профильле сменаларга, конференцияләргә һәм олимпиадаларга карата үзгәртелмәгән кызыксыну күрсәткәнчә, әлеге юнәлешкә ихтыяж бар һәм дәвам итүне таләп итә. Шулай ук иҗтимагый оешмаларның инициативаларын хуплау, яшьләр һәм балалар өчен яңа заманча проектлар булдыру зарур.

Татарстан Республикасының барлык муниципаль берәмлекләрендә дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының структур бүлекчәләре эшли,

аларның функциясенә Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы законнарны һәм «Татарстан Республикасында дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» Татарстан Республикасы дәүләт программасын (алга таба - Татарстан Республикасы дәүләт программасы) гамәлгә ашыру мәсьәләләре кертелгән.

Дәүләт һәм муниципаль идарә, инфокоммуникация өлкәсе һәм хезмәтләр өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә аудиовизуаль мәгълүматның тигез нисбәтенә зур игътибар бирелә.

Татарстан Республикасы дәүләт программасының төп юнәлеше булып, мәдәниятара интеграция шартларында (полимәдәни мохит) телләр һәм мәдәниятләр үсеше өчен белем бирү тирәлеген саклап калу һәм заманча дөньяда конкурентлыкка сәләтлелекне тәмин итә торган белемнәрнең киң даирәсенә һәм күләмле багажына ия полилингваль, гармонияле толерант шәхес формалаштыру тора. Республикада туган телдә белем алу һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның туган телләрен өйрәнү өчен шартлар тудырылган. Аерым алганда, Татарстан Республикасының гомуми белем бирү оешмаларында жиде туган тел өйрәнелә: рус, татар, чуваш, мари, удмурт, мордва, иврит, шулай ук биш туган телдә укыту һәм тәрбия алып барыла. Халыкның этномәдәни ихтыяжларын гамәлгә ашыру мөмкинлекләрен киңәйтүгә Татарстан Республикасының өстәмә белем бирү системасы ярдәм итә. Өстәмә белем бирүнең 46 үзәгендә (якшәмбе мәктәпләрендә) Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренең 23 теле өйрәнелә.

Укыту методикаларын һәм технологияләрен камилләштерү, укыту-методик комплектларны яңарту, мәгълүмати технологияләр кертү, укытуның коммуникатив өлешен тәмин итү, телләргә өйрәтүнең мультимедиа контентын эшләү мөһим бурыч булып тора.

Туган телләренә укыту методикаларын һәм технологияләрен камилләштерү максатларында һәм федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе, Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты тарафыннан Татарстан Республикасы гомуми белем бирү оешмаларының 1-11 сыйныфлары өчен «Татарстан Республикасы Дәүләт (Татар) теле», «Туган (татар) теле», «Туган (татар) әдәбияты», «Туган телдә әдәби уку» укыту предметлары буенча федераль эш программалары эшләнә.

Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенә Г.Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты базасында «Туган (татар) теле» һәм «Туган (татар) әдәбияты» предметлары буенча яңа буынның укыту-методик комплектлары эшләнә, алар белем алучыларда коммуникатив компетенцияләрен үстерүгә юнәлдерелгән.

Халыкны туган телдә әдәбият белән тәмин итү максатларында шәһәр һәм авыл китапханәләре фондлары ел саен Татарстан Республикасында яшәүче халыклар телләрендә әдәбият белән тулылана. Һәркем файдалана алырлык китапханәләр фондлары составында Россия Федерациясе халыклары телләрендәге милли әдәбият өлеше 26 проценттан артык тәшкил итә, бу ил буенча иң яхшы күрсәткечләрнең берсе булып тора. Татарстан Республикасында яшәүче халыклар телләрендә нәшрият эшчәнлеген алып барыла. Язма мәдәният һәйкәлләрен саклап калу һәм әлеге материаллардан файдалану мөмкинлеген тәмин итү максатыннан, Татарстан Республикасы Милли китапханәсе каршындагы «Китап» - «Китап» рус һәм татар халыкларының язма мирасының электрон мәгълүмат базасын төзү эше дәвам итә.

Тел сәясәтенә төп казанышы, нәтижәләргә күрсәткеч булып, телләрнең конструктив багланышлары атмосферасын хуплау, Татарстанның күпмилләтле халкының милли-тел мәнфәгатьләрен тотрыклы баланслау тора. Аларны объектив өйрәнүгә һәм гамәлгә ашырыла торган чараларга үз вакытында коррективлар кертүгә Татарстан Республикасында этнотел ситуациясенә мониторинг үткөрү ярдәм итә.

II. Татарстан Республикасы дәүләт программасын гамәлгә ашыру өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт сәясәте өстенлекләре һәм максатлары тасвирламасы

Татарстан Республикасы дәүләт программасының өстенлекләре «2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте стратегиясе турында» Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрендәге 1666 номерлы Указы белән

расланган 2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте стратегиясенә, «2030 елга кадәр чорга һәм перспективада 2036 елга кадәр Россия Федерациясе үсешенәң милли максатлары турында» Россия Федерациясе Президентының 2024 елның 7 маендагы 309 номерлы Указы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенәң 2021 елның 1 октябрәндәге күрсәтмәсе белән расланган, 2024 елга кадәрге чорга һәм 2030 елга кадәрге план чорына Россия Федерациясе үсешенәң милли максатларына ирешү буенча бердәм планга 2765-Р номерлы, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 17 июнендәге 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән расланган 2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясе (алга таба – Стратегия-2030), шулай ук «2008 елның 3 июлендәге ПУ-312 номерлы Татарстан Республикасы Президенты Указы белән расланган Татарстан Республикасында дәүләт милли сәясәте концепциясе Татарстан Республикасында дәүләт милли сәясәте концепциясе».

Татарстан Республикасы дәүләт программасы Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр өлкәсендә дәүләт сәясәтенәң төп принциплары нигезендә эшләнде, алар телләрнең үсеше һәм гармонияле үзара тәэсир итешүен, республикада яшәүче халыклар вәкилләренең милли-тел мәнфәгатләренең тотрыклы балансын саклауны күздә тотта.

Татарстан Республикасы дәүләт программасының максаты - Татарстан Республикасында татар, рус һәм башка телләренә, шулай ук Татарстан Республикасыннан читтә татар телен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру, ул түбәндәге күрсәткечләргә ирешү белән характерлана:

Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә рәсмиләштерелгән урам күрсәткечләре өлешен 2027 елда урам күрсәткечләренең гомуми санында 2023 елга карата 6 процентка арттыру;

2027 елда тимер юл һәм елга вокзаллары, автовокзаллар һәм аэропортлар территорияләре һәм урыннары халыкка Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә мәгълүмати хезмәт күрсәтү белән тәэмин ителеш өлешен 2023 елга карата 15 процентка арттыру;

Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә этикеткасы, ярлыклары, инструкцияләре булган продукция өлешен Татарстан Республикасында чыгарыла торган продукциянең гомуми күләмендә 2027 елда 2023 елга карата 3 процентка арттыру;

Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә һәм жирле халыкның туган телендә күрсәткечләр һәм вывескалар өлешен 2023 елга карата 6 процентка арттыру.

Татарстан Республикасы дәүләт программасы чаралары Татарстан Республикасында телләренә саклауның һәм үстерүнең барлык төп аспектларын үз эченә ала, атап әйткәндә:

1. Татарстан Республикасы дәүләт телләренең һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның башка телләренең эшчәнлеген оештыру-хокукый һәм аналитик тәэмин итү.

2. Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның татар һәм рус телләрен, башка телләрен саклау һәм үстерү процессларын фәнни һәм фәнни-методик озата бару.

3. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак рус һәм татар телләренең тигез яшәешенә ярдәм.

4. Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның татар һәм рус телләрен, башка телләрен өйрәнүнең бербөтен системасын үстерү; Татарстан Республикасында полилингваль белем системаларын оештыру һәм укыту-методик озата бару.

5. Татарстан Республикасыннан читтә татар телен өйрәнүгә һәм татар телендә укытуга ярдәм итү.

6. Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасыннан читтә башка телләренә популярлаштыруга юнәлдерелгән зур социаль әһәмиятле чаралар үткөрү.

7. Интернет киңлектә уңайлы тел мохите булдыру һәм массакүләм мәгълүмат чараларында туган телләренә популярлаштыру.

III. Стратегия-2030 стратегик приоритетлар, милли максатлар һәм максатлар, Россия Федерациясе дәүләт программалары күрсәткечләре белән үзара бәйләнеш турында белешмәләр

Стратегия-2030 максатлары һәм максатлары, дәүләт программалары күрсәткечләре

Татарстан Республикасы дәүләт программасының максатлары һәм бурычлары «2030 елга кадәр чорга Россия Федерациясе үсешенең милли максатлары турында» 2024 елның 7 маендагы 309 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указын, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2024 елның 1 октябрдәге 2765-р номерлы күрсәтмәсе белән расланган 2024 елга кадәр чорга һәм 2030 елга кадәр чорга Россия Федерациясе үсешенең милли максатларына ирешү буенча Бердәм планы, шулай ук Стратегия-2030 елга кадәр план чорына бердәм планы исәпкә алып формалаштырылды.

Татарстан Республикасы дәүләт программасын гамәлгә ашыру турыдан-туры юнәлдереләчәк:

һәр кешенең потенциалын гамәлгә ашыруга, аның талантыны үстерүгә, патриотик һәм социаль җаваплы шәхес тәрбияләүгә;

Стратегия-2030 «Татарстан-2030 - глобаль конкурентлыкка сәләтле тотрыклы регион, «Идел - Кама» үсеш полюсы драйверы. Татарстан - кеше капиталының, институтларның, инфраструктураның, икътисадның, тышкы интеграциянең (Россиянең үзәк Евразия регионы) һәм эчке пространствоның үзара бәйләнгән үсеш сыйфаты буенча лидер; үсешнең алдан баручы темплары, халыкара хезмәт бүленешенә югары кертелгән регион, шулай ук «Кеше капиталы: тупланган кеше капиталы Татарстан Республикасының конкурентлык сәләтен тәэмин итә. Татарстан Республикасы яшәүнең югары сыйфатына ирешү шартларын тудыру аша төп актив буларак кеше капиталын туплауда алдынгы булып тора».

IV. Дәүләт идарәсе бурычлары, аларны нәтиҗәле хәл итү ысуллары икътисад һәм дәүләт идарәсе тармакларында

Татарстан Республикасы дәүләт программасы максатына ирешү өчен түбәндәге бурычлар хәл ителә:

Татарстан Республикасында тел сәясәтен норматив хокукый тәэмин итүне камилләштерү;

Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның этномәдәни һәм тел күптөрлелеген саклап калу һәм аларга ярдәм итү, аларның рухи уртаклыгын ныгыту;

Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның туган телләрен саклау һәм аларга ярдәм итү өчен оптималь шартлар тудыру;

гражданның туган телне өйрәнүгә хокукларын тәэмин итү;

Россия Федерациясе халыклары телләре арасынан туган телдә мәктәпкәчә, башлангыч гомуми һәм төп гомуми белем алу һәм туган телне Россия Федерациясе халыклары телләре исәбеннән, шул исәптән туган тел буларак, өйрәнү өчен оптималь шартлар тудыру;

Татарстан Республикасынан читтә татар телен укытуга ярдәм итү;

белем бирүнең күпмәдәни моделен үстерү һәм гомумроссия граждан һәм Татарстан тәңгәллеген ныгыту;

мәгариф системасында икетеллек һәм күптеллек Россия дәүләтенең этномәдәни һәм тел күптөрлелеген саклауның һәм үстерүнең нәтиҗәле юлы буларак куллану;

гражданның тарафыннан Татарстан Республикасының дәүләт телләрен һәм туган телләрен үзләштерү өчен кирәкле матди һәм оештыру шартларын булдыру;

Татарстан Республикасында татар һәм рус телләрен саклау һәм үстерү

эшчәнлеген фәнни һәм фәнни-методик тәэмин итү;

теле- һәм радиoproграммалар, аудио- һәм видеоматериаллар житештерүдә, интернет-ресурслар булдыруда ярдәм күрсәтү;

Татарстан Республикасында этнотел ситуациясе мониторингы.

I. Программаны гамәлгә ашыру өлкәсенә гомуми характеристика, программа хәл итүгә юнәлдерелгән проблемалар

Әлеге Программа Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрдәгә 1666 номерлы Указы белән расланган 2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе Конституциясе, «Россия Федерациясе халыклары телләре турында» 1991 елның 25 октябрдәгә 1807-1 номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясе дәүләт теле турында» 2005 елның 1 июндәгә 53-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрдәгә 1666 номерлы Указы, Татарстан Республикасы Конституциясе, «Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында» 1992 елның 8 июлдәгә 1560-ХII номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм «Татарстан Республикасы дәүләт теле буларак татар телен куллану турында» 2013 елның 12 гыйнварындагы 1-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, шулай ук Россия Федерациясе Президентының 2008 елның 3 июлдәгә 312-УП номерлы Указы белән расланган Татарстан Республикасы Дәүләт милли сәясәте концепциясе, «Татарстан Республикасы дәүләт телләрен саклау турында» 2014 елның 25 июлдәгә Татарстан Республикасы Дәүләт телләрен һәм башка телләргә өйрәнү программаларын гамәлгә ашыруны дәвам итәргә тиеш.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2020 елның 10 сентябрдәгә 821 номерлы карары белән расланган «Мәгарифне үстерү» Россия Федерациясе Дәүләт программасы чаралары һәм «2023-2030 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасы белән беррәттән, әлеге Программа Татарстан Республикасының Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен оптималь шартлар тудыруга юнәлдерелгән.

Программаны гамәлгә ашыру эше максатчан характерда булып дип планлаштырыла.

Актаныш муниципаль районында татарлар, руслар, әрмәннәр, тажиклар һәм башка милләт вәкилләре яши.

Муниципаль идарә, инфокоммуникация өлкәсе һәм үзгәч өлкәсендә дәүләт телләрендә аудиовизуаль мәгълүматның тигез нисбәтенә зур игътибар бирелә.

Мәдәният, мәгариф, сәламәтлек саклау, социаль яклау, хезмәт күрсәтү объектларының эчке һәм тышкы бизәлешә телләр турындагы кануннар таләпләренә туры китерелде.

Документлар блокларында Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә барлык реквизитлар да бар. Гражданның шәхси мәсьәләләргә буенча кабул итүләре, аларның гаризалары, шикәятләргә белән эш Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә алып барыла.

Районда «Актаныш таңнары» газетасы нәшер ителә. Газета татар телендә чыгарыла.

Милли мәгариф теләсә кайсы халыкның яңарышында мөһим фактор булып тора. Мәктәп милли мәдәниятне үстерүнең дәвамчанлыгын тәэмин итә һәм аңа ирешүне һәр кешенең байлыгы, казанышы итә, туган телнең үзенчәлекле традицияләрен йөртүче һәм дәвам иттерүче буларак ижади шәхес, шулай ук гомумкешелек мәдәни-әхлакый кыйммәтләр формалаштыра.

Районда Татарстан Республикасының дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның туган телләрен өйрәнү һәм туган телләрендә укыту өчен шартлар тудырылган. Аерым алганда, гомуми белем бирү оешмаларында 2 туган тел - рус, татар теле өйрәнелә.

2024 елга районда 24 мәктәп эшли. Шулардан: татар телендә белем бирүче 22 мәктәп (7 урта, 15 төп), рус телле кадет интернат-мәктәбе, этномәдәни компонентлы 1 мәктәп.

Республика халыклары телләрен саклауга һәм үстерүгә татар һәм рус телләре буенча халыкара олимпиадалар, «Илһам» Бөтенроссия конкурсы, мәктәп театрлары фестивале, безнең район укучылары актив катнаша торган фәнни-гамәли конференцияләр һәм олимпиадалар ярдәм итә.

Язучылар юбилейларына, туган телләр айлыгына багышланган район чаралары да ел саен уздырыла. Алдынгы педагогик тәҗрибәне тарату максатында туган тел һәм әдәбият, рус теле һәм әдәбияты укытучыларының семинарлары ай саен уздырыла. Татар теле һәм әдәбияты, рус теле һәм әдәбияты укытучыларының район методик берләшмәләре эше укытучыларның һөнәри, педагогик осталыгын күтәрүгә, укыту һәм тәрбия процессына яңа технологияләр кертүгә юнәлтелгән. Елның төгәл планы төзелә, ай саен утырышлар, консультацияләр, кичәләр, язучылар белән очрашулар, семинар-киңәшмәләр уздырыла. «Туган тел» һәм «Иң яхшы татар теле һәм әдәбияты укытучысы» бөтенроссия конкурсының муниципаль этабы ел саен үткәрелә. Укучыларның интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен ачыклау, татар телен һәм әдәбиятын белү белән кызыксынган мәктәп яшендәге балаларның санын арттыру максатларында “Тере классика” Бөтенроссия яшь шигырь укучылар конкурсы уздырыла. Актаныш муниципаль районында 24 мәктәп китапханәсендә укыту-методик әдәбият белән эш алып барыла. Ел саен газета һәм журналларга язылу рәсмиләштерелә.

Программаны гамәлгә ашыру нәтижәләренә анализ шуны күрсәтә: районда телләрен саклау һәм үстерү эшендә куелган тырышышларга карамастан, Татарстан Республикасында тел сәясәтен гамәлгә ашыруны тоткарлый торган бик күп факторлар булу сәбәпле, барлык куелган максатларга ирешелмәде, алар арасында түбәндәгеләр күренә:

Туган телләрен өйрәнү өлешендә мөһим турында федераль законнарны үзгәртү, нәтижәдә яңа методикалар, уку материаллары эшләү мәсьәләсе актуальләштерелде;

- республикада яшәүче халыкларның туган телләрен үзләштерүгә кызыксынуның кимүе тенденциясе язма һәм сөйләм мәдәниятен саклау һәм үстерү чараларының җитәрлек булмавы;

- Татарстан Республикасының тел сәясәтен һәм тел өлкәсендә гражданның хокукларын нәтижәле гамәлгә ашыруны тәмин итә торган инфраструктурада, инструментларда һәм механизмнарда берникадәр инерциялелек;

- тышкы шартларны үзгәртүгә оператив җавап бирү таләп ителә.

- Районда яшәүче халыкларның татар телен, милли телләрен белүенә, тел һәм сөйләм мәдәниятен саклау калу һәм үстерү буенча чараларның җитәрлек булмавы.

Күрсәтелгән факторлар әлеге Программаны эшләгәндә исәпкә алынды.

II. Төп максат, максатларга ирешү һәм бурычларны хәл итү күрсәткечләрен (индикаторларын), программаны гамәлгә ашыру срокларын һәм этапларын тасвирлау

Программа Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында дәүләт сәясәтенең төп принциплары нигезендә эшләнә, алар телләрен үсеш һәм гармонияле үзара тәэсир итешүен, республикада яшәүче халыклар вәкилләренең милли-тел мәнфәгатьләренең тотрыклы балансын саклауны күздә тотта.

Программаның максаты - Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында татар, рус һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру, шулай ук Татарстан Республикасынан читтә.

Программаның чаралары Татарстан Республикасында телләрен саклауның һәм үстерүнең Программаның бурычлары нигезендә барлык төп аспектларын да үз эченә ала:

- 1) Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Бурычлар буенча Программаны ресурс белән тәэмин итү күләме аңа 1 нче кушымтада бирелгән. Программаның максаты һәм бурычлары, нәтижеләрен бәяләү индикаторлары һәм чараларны финанслау аңа карата 2 нче кушымтада бирелгән.

III. Программаны ресурслар белән тәэмин итүне нигезләү

Программаны финанслауның гомуми күләме Актаныш муниципаль районының җирле бюджеты акчалары исәбеннән _____ мең сум тәшкит итә, шул исәптән:

2023 елда -	мең сум;
2024 елда -	мең сум;
2025 елда -	мең сум;
2026 елда -	мең сум;
2027 елда -	мең сум;
2028 елда -	мең сум;
2029 елда -	мең сум;
2030 елда -	мең сум;

Аерым чараларны бердәм максатлар һәм бурычлар белән берләштерүче комплекслы проект алымы акчаларны рациональ файдалануны һәм уңай нәтижеләргә ирешүне тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Программа чараларын гамәлгә ашыру максатларында чараларны башкаручыларның төп эшчәнлеген финанслауга бүлеп бирелгән акчаларны файдалану күздә тотыла.

Программа чараларын гамәлгә ашыру өчен шулай ук билгеләнгән тәртиптә бюджеттан тыш чыганақлардан акчалар җәлеп ителергә мөмкин.

IV. Программаны гамәлгә ашыру механизмы

Программаны гамәлгә ашыру барышында аның заказчы-координаторы (Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты) төп башкаручыларның үзара хезмәттәшлеген, чараларны гамәлгә ашыруның барышын һәм Программаны башкаручыларның акчаларын нәтижелә куллануын тикшереп торуну тәэмин итә. Программа чаралары программа чараларының барлык башкаручылары белән программаның заказчы - координаторы тарафыннан башкарыла торган муниципаль контрактлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Программаны гамәлгә ашыруда катнашучы башкаручылар Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы башкарма комитетына хисап чорыннан соң килүче елның 1 февраленә кадәр ел саен аның үтәлеше турында мәгълүмат бирәләр.

Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының “Мәгариф идарәсе” МКУ ел саен, хисап чорыннан соң килүче елның 1 мартына кадәр, Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының территориаль үсеш бүлегенә, Актаныш муниципаль районы Финанс-бюджет палатасына, Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесенә Программаны гамәлгә ашыру һәм финанс чараларын куллануның нәтижелелеге турында мәгълүмат җибәрә.

V. Программаның социаль-икътисадый нәтижелелеге тасвирламасы

Программаның нәтижелелеге гамәлләрне билгеләнгән вакытта башкару дәрәжәсе буенча бәяләнә. Программаның нәтижелелеген бәяләү өчен Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты бүлекләренең этнотел ситуациясе мониторингы нәтижеләре, этносоциология тикшеренүләре, Актаныш муниципаль районында Федераль дәүләт статистика хезмәте территориаль органы материаллары файдаланыла.

Программаны гамәлгә ашыруның төп нәтижәсе булып мәгариф дәрәжәсенең, этнотел компетенциясенең җикләнүе, телләрнең яшәеше даирәсен киңәйтү, тел

компетенцияләренең ролен, квалификациясен, мәгариф өлкәсе хезмәткәрләренең, хезмәт күрсәтүләренең һәм халыкның киң катламнарының профессионализмын күтәрү, мәдәни һәм этнотел төрлелеген саклау, толерантлыкны һәм милләтара татулыкны арттыру торырга тиеш.

Программа сәяси, икътисадый, социаль һәм этномәдәни өлкәләрдә, шулай ук республикадан читтә урнашкан район һәм татар теле мәгариф системасында, Актаныш муниципаль районында яшәүче халыкларның телләрен саклау һәм үстерү, дәүләт һәм башка телләренең абруен күтәрү кебек күрсәткечләренең тотрыклы булуын күздә тотта.

Программада каралган чараларны гамәлгә ашыру рухи байлыкны арттыруга; Актаныш муниципаль районында яшәүче халыкларның телен, әдәбиятын һәм мәдәниятен популярлаштыручы мәгърифәтчелек чараларыннан файдалану; Татарстан Республикасы дәүләт телләренең функциональлеген күтәрүгә; Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренең телләрен куллану өлкәсендә норматив хокукый документларны камилләштерүгә ярдәм итә.

Программа чараларын гамәлгә ашыру төрле типтагы һәм дәрәжәдәге мәгариф оешмаларының белем һәм тәрбия эшчәнлеген хупларга һәм үстерергә ярдәм итәчәк, педагогның социаль статусын арттырчак, мәгариф системасын һәм халыкның этнотел ихтыяжларына хезмәт күрсәтүләр өлкәсен якынайтырга мөмкинлек бирәчәк, халыкның туган телләрен өйрәнүдә һәм үстерүдә конституциячел хокукларын яклауга ярдәм итәчәк, Татарстан Республикасының тел законнарын тормышка ашыру чараларын координацияли һәм оптимальләштерә.

Муниципаль программага 1 нче кушымта

«2024-2030елларга Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү»

2024-2030 елларга «Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасын гамәлгә ашыруга ресурслар белән тәэмин итү

Бурычның атамасы	Финанслау чыганагы	2023 нче ел	2024 нче ел	2025 нче ел	2026 нче ел	2027 нче ел	2028 нче ел	2029 ел	2030 нче ел	Барлығы
1	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Татарстан Республикасы дәүләт телләренең һәм Татарстан Республикасында яшәүче башка халыкларның телләренең эшчәнлеген оештыру-хокукий һәм аналитик тәэмин итү;	жирле бюджет									
2. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләрен паритетлы функцияләүгә ярдәм;	жирле бюджет									
3. Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен популярлаштыруга юнәлдерелгән социаль әһәмиятле чаралар үткөрү.	жирле бюджет									
Барлығы:										

Муниципаль программага 2 нче кушымта

«2024-2030 елларга Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү»

«2024-2030 елларга Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасы нәтижеләрен бәяләүнең максаты, бурычлары, индикаторлары һәм аның чараларын финанслау

Төп чаралар исемнәре	Башка ручылар	Төп чараларны башкару вакыты	Ахыргы нәтижеләрен бәяләү индикаторлары, үлчәү берәмлекләре	Индикаторлар күрсәткече								Финанслау (чыганаclar), мең сум							
				2024 ел	2025 ел	2026 ел	2027 ел	2028 ел	2029 ел	2030 ел	2024 ел	2025 ел	2026 ел	2027 ел	2028 ел	2029 ел	2030 ел		

Максат: Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында татар, рус һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру.

Бурычлар:

1. Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның башка телләрен эшчәнлеген оештыру-хокукый һәм аналитик тәэмин итү.

1.1. Муниципаль программаны эшләү һәм раслау.

1.2. Телләр турындагы законнарны гамәлгә ашыру буенча муниципаль комиссия эшчәнлеген оештыру.

1.3. Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятен башкарма органнары һәм алар буйсынуындагы учреждениеләр исемнәре язылган элмә такталарның орфография һәм пунктуация кагыйдәләренә, текстларның үзенчәлекләренә туры килүен тәэмин итү.

1.4. Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә эш башкару.

1.5. Татар телендә бушлай юридик ярдәм алуға гражданның хокукларын гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру.

2. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләрен тигез яшәшенә ярдәм итү.

2.1. Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә тышкы һәм эчке визуаль мәгълүмат чараларын рәсмиләштерү.

2.2. Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә урам күрсәткечләрен рәсмиләштерү.

2.3. Районда чыгарыла торган продукцияне Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә этикеткалар, ярлыклар, инструкциялар белән тәэмин итүгә ярдәм.

2.4. Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә халыкның сәүдә хезмәткәрләренә хезмәт күрсәтү.

2.5. Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә юл күрсәткечләрен рәсмиләштерү.

2.6. Муниципаль идарә, инфокоммуникация өлкәсе һәм хезмәт күрсәтү өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә аудиовизуаль мәгълүматны рәсмиләштерү.

- 2.7. Районда тел ситуациясе турында массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгару саны.
- 2.8. Рус һәм татар телләрендә газета-журналларга язылуны рәсмиләштерү.
3. Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында яшәүче татар һәм рус телләрен, башка халыкларны укытуның бербөтен системасын үстерү; Татарстан Республикасында би- һәм полилингваль белем бирү системаларын оештыру һәм укыту-методик озата бару, татар телен өйрәнүгә ярдәм итү.
 - 3.1. Туган тел һәм әдәбият укытучылары өчен методик семинарлар оештыру һәм үткөрү.
 - 3.2. Белем бирү оешмаларының рус һәм татар телләре укытучыларының квалификациясен күтәрү.
 - 3.3. Чаралар оештыру һәм уздыру. Үсеп килүче буынны милли мәдәниятләр кыйммәтләренә җәлеп итү максатларында үткәрелгән.
 - 3.4. Тел сәясәте өлкәсендә чаралар, олимпиадалар һәм фәнни-тикшеренү конференцияләрен оештыру һәм үткөрү.
 - 3.5. Белем бирү оешмалары өчен Татарстан Республикасының дәүләт теле буларак татар теле һәм әдәбиятыннан дәреслекләр һәм уку әсбаплары алу.
 - 3.6. Районның мәгариф оешмаларын Россия Федерациясе халыклары телләрендә мәгълүмати ресурслар һәм сәнгать әдәбияты белән тәэмин итү.
 - 3.7. Мәктәп укучылары өчен татар теле буенча сөйләм практикасы белән регионар сменаларда катнашуны оештыру.
 - 3.8. «Болгар туган тел» тел практикасы булган балалар өчен лагерьда катнашуны оештыру.
 - 3.9. «Тартария» балаларның һәм яшьләрнең төбәкара җәйге интеллектуаль ижаты форумында катнашуны оештыру.
 - 3.10. Яшь шагыйрьләр һәм язучыларның «Илһам» («Вдохновение») бөтенроссия конкурсында катнашуны оештыру.
 - 3.11. «Тере классика» Бөтенроссия мәктәп укучылары конкурсының төбәк этабында катнашуны оештыру.
 - 3.12. Туган (татар), татар, рус телләре, туган (татар), рус әдәбияты буенча мәктәп, муниципаль этапларны оештыру һәм үткөрү.
 - 3.13. Татар теле, рус теле буенча Халыкара олимпиада укучыларының катнашуын оештыру.
4. Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасының башка телләрен популярлаштыруга юнәлдерелгән социаль аһәмиятле чаралар үткөрү
 - 4.1. Рус теле буенча тоталь диктантны оештыру һәм үткөрү.
 - 4.2. Татар теленнән диктант «Татарча диктант яз» оештыру һәм үткөрү.
 - 4.3. Балалар һәм үсмерләр театрларының республика фестиваленең муниципаль этабын оештыру һәм үткөрү.
 - 4.4. Халыкара рус теле көнен оештыру һәм үткөрү.
 - 4.5. Халыкара туган тел көнен оештыру һәм үткөрү.
 - 4.6. Г.Тукайның туган көненә багышланган ел саен уздырыла торган чаралар оештыру һәм уздыру.
 - 4.7. «Туган тел» туган телләре укытучыларының мастер-классы Бөтенроссия конкурсының муниципаль этабын оештыру һәм үткөрү, конкурсның республика этабында катнашу.
 - 4.8. «Иң яхшы татар теле һәм әдәбияты укытучысы» бөтенроссия конкурсының муниципаль этабын оештыру һәм үткөрү.
 - 4.9. Күренекле мәдәният, әдәбият һәм сәнгать эшлеклеләре белән очрашулар оештыру.
 - 4.10. Китап күргәзмәләре, әдәби-тематик кичәләр, әңгәмәләр, язучыларның юбилей даталарына багышланган күзәтүләр оештыру.
 - 4.11. Массакүләм мәгълүмат чаралары аша Программа чараларын үтәүнең барышы турында халыкка даими мәгълүмат бирү.